

Turvapaikanhakijoiden tuki ry
Stödföreningen för asylsökande rf
Support for Asylum Seekers

Eduskunnan hallintovaliokunnalle 10.9.2024

Turvapaikanhakijoiden tuki ry:n lausunto

Kirjallinen asiantuntijalausunto: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta (oleskelulupien pituus), HE 29/2024 vp

Turvapaikanhakijoiden tuki ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallintovaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 29/2024 vp laiksi, joka koskee ulkomaalaislain muuttamista ja kansainvälisen suojelun lupien lyhentämistä.

Lakiesityksen keskeinen sisältö on lyhentää kansainvälisen suojelun perusteella myönnettävien lupien kestoja. Pakolaisaseman perusteella ensimmäinen lupa myönnettäisiin kolmeksi vuodeksi nykyisen neljän vuoden sijaan; toissijaisen suojeluaseman perusteella ensimmäinen oleskelulupa myönnettäisiin yhdeksi vuodeksi nykyisen neljän vuoden sijaan. Niin ikään näillä perusteilla myönnettävien jatkolupien kestoja lyhennettäisiin ja jatkolupaa myönnettäessä edellytettäisiin kansainvälisen suojelun tarpeen uudelleen arviointia ja myös suojeluaseman lakkauttamisen arviointia. Lisäksi lakiin on tarkoitus lisätä uusia perusteita poissuljennalle.

Lausumme asiasta seuraavaa:

Oleskelulupien lyhentäminen

Turvapaikanhakijoiden tuki ry pitää kansainvälistä suojelua saaneiden oleskelulupien lyhentämistä monin tavoin inhimillisesti mutta myös yhteiskunnallisesti ongelmallisena, emmekä näe oleskelulupien lyhentämistä koskevista esityksistä koituvan hyötyä suomalaiselle yhteiskunnalle. Haluamme myös huomauttaa, ettei myöskään hallituksen esityksessä nähdäksemme yksilöidä konkreettista yksilöille tai yhteiskunnalle esitetyistä lakimuutoksista aiheutuvaa hyötyä.

Hallituksen esityksen peruste lupien lyhentämiselle on lainsäädännön vieminen EU-oikeuden vähimmäistasolle. Tutu katsookin, että lakimuutos on esimerkki siitä, että Suomessa perinteisen pyrkimyksen ylittää ihmis- ja perusoikeuskysymyksissä vaaditut minimi, on korvannut ihmis- ja perusoikeuksien minimoiminen tämän hallituskauden aikana. Edelleen katsomme, kuten myös aiemmassa lausunnossamme, että lakimuutokseen ei ole tarvetta, ja että hallituksen tekemien hienoisten täydennysten jälkeenkin lakiesityksen vaikuttavuusarviot

suhteessa ihmis- ja perusoikeuksiin sekä erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta ovat puutteelliset. Perustuslain 22 §:n mukaisesti lainsäätäjällä on velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeudet, ja niitä voidaan rajoittaa vain hyväksyttävästä syystä ja mikäli rajoitus on välttämätön. Nyt rajoituksia ollaan tekemässä vailla riittäviä perusteluita.

Hallituksen esitys perustuu väitteelle, että toissijaista suojelua saaneen henkilön suojelun tarve olisi lyhyempi ja tilanne muuttuisi heidän kohdallaan todennäköisesti nopeammin kuin muilla suojelua tarvitsevilla. Tälle väitteelle ei kuitenkaan anneta selkeitä perusteluita, jotka puoltaisivat oleskelulupien eroavia pituuksia. Kansainvälistä suojelua saaneiden henkilöiden suojelun tarve ylipäänsä on yleensä pitkäaikaista ja myös toissijaista suojelua saadaan turvaksi kotimaassa uhkaavaa vakavaa vaaraa, kuten kuten kuolemanrangaistusta, kidutusta tai muuta epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelua. Esityksen pohjalta emme ymmärrä, miksi toissijaista suojelua saavat ja heidän perheensä asetettaisiin huomattavan eriarvoiseen asemaan muiden kansainvälistä suojelua saavien kanssa ensimmäisen luvan kohdalla, ja lähes kaikkien muiden oleskelulupaa hakevien kanssa jatkoluvan osalta (jatkoluvat ovat pääsääntöisesti neljä vuotta).

Turvapaikanhakijoiden tuki ry tekee asiantuntijatyötä ruohonjuuritasolla suoraan turvapaikkaprosessissa olevien ihmisten kanssa prosessin eri vaiheissa. Olemme vuosien saatossa nähneet satoja turvapaikkaprosesseja. Turvapaikkaprosessit, jotka jo nyt asiakkaidemme kohdalla pitkittyvät usein huomattavasti lain määräämän 6 kk ajan yli, ovat epävarmuudessa prosessin ajan eläville vainoa paenneille ihmisille erittäin raskaita henkisesti. Monet elävät turvapaikkaprosessin ajan eräänlaisessa välitilassa, ja monille kotoutuminen tai traumatisoivista kokemuksista toipuminen eli elämän jatkaminen ylipäänsä on mahdollista vasta, kun henkilö saa varmuuden siitä, että saa jäädä Suomeen.

Nähdäksemme nyt kaavailtu muutos, jossa mahdollisesti vuosia kestäneen turvapaikkaprosessin jälkeen henkilö saisi toissijaisen suojelun perusteella luvan ainoastaan yhdeksi vuodeksi ja turvapaikan tai pakolaisasemankin vain kolmeksi vuodeksi, aiheuttaa kansainvälistä suojelua saaville epävarmuutta ja psyykkistä kuormitusta, ja on omiaan pitkittämään tätä välitilaa. Esitys tulee vaikuttamaan kielteisesti näiden ihmisten mahdollisuuden kotoutua sekä erittäin todennäköisesti haittaa traumaattisia kokemuksia kokeneiden toipumista ja kiinnittymistä normaaliin arkeen. Erityisen ikävällä tavalla laki vaikuttaisi traumaattisista olosuhteista paenneisiin lapsiin ja nuoriin, joiden yksilön kehitys on herkässä vaiheessa ja joiden oleskelulupa niin ikään olisi katkolla jopa vuosittain.

Hallitusohjelma korostaa maahanmuuttopolitiikassaan voimakkaasti kotoutumisen merkitystä nyt käsillä olevalle lakiesitykselle ristiriitaisesti. Mikäli haluttaisiin panostaa kansainvälistä suojelua saaneiden integraatioon, tulisi päinvastoin luoda tilanne, jossa kielen opiskelu, ammattiin opiskelu ja työskentely nähdään mielekkäänä myös tulevaisuuden näkökulmasta.

Turvapaikanhakijoiden tuki muistuttaa, että kansainvälisen suojelun tarpeet ovat usein pitkäkestoisia. On mahdollista, ettei vuosia Suomessa asuneiden henkilöiden kansainvälisen suojelun tosiasiallista, sen hetkistä tarvetta voi pelkän maatiedon varassa selvittää. Suojelua saaneet puolestaan ovat nimenomaan saamansa suojelun takia estyneitä hankkimaan uutta dokumentaatiota heihin kohdistuvista uhkista. On mahdollista, että ehdotonta palautuskieltoa rikottaisiin. Ylipäätään Turvapaikanhakijoiden tuki huomauttaa, että mikäli kansainvälistä suojelua saaneelle ei oltaisi myöntämässä jatkolupaa, tulisi heitä

säännönmukaisesti kuulla suullisesti ja turvata kuulemiseen oikeusapu sekä mahdollistaa oikeusavustajan läsnäolo kuulemisessa. Etenkin toissijaista suojelua saaneiden kohdalla harkinta luvan uusimatta jättämisestä tehdään muuttuneen maatiedon perusteella, jolloin palautuskiellon rikkomisen riski on suuri.

Lakiesitys tulisi näin ollen toteutuessaan lisäämään merkittävästi Maahanmuuttoviraston työmäärää sekä kustannuksia, mutta myös muita julkisen sektorin kustannuksia. Maahanmuuttovirasto ylittää lakisääteiset käsittelyajat useissa tilanteissa jo nyt ja myös oikeusasteet ovat erittäin ruuhkautuneita, mistä sekä kotimaiset että kansainväliset oikeusvalvojat ovat antaneet useita huomautuksia. Lakiesityksessä on huomioitu Maahanmuuttoviraston mahdollisesti nousevat kustannukset, muttei sitä, että myös oikeusasteiden, julkisten oikeusaputoimistojen (valitusprosessit ja peruuttamisharkinta) ja hyvinvointialueiden (hakuprosessit erit. luku- ja kirjoitustaidottomat, lapset tai heikontoimintakyvyn omaavat henkilöt) työ lupaprosesseissa tulisi esityksen myötä kasvamaan huomattavasti. Ilman tuntuvia taloudellisia resurssointeja ei ole mahdollista tehdä lupahakemuksia ja arvioida uudelleen kaikkien suojelua saaneiden suojelun tarvetta kolmen vuoden päästä tai joissain tilanteissa jopa vuoden välein. Kustannusten osalta on huomattava myös, että lakiuudistus tulee toteutuessaan kasvattamaan kustannuksia myös oikeusasteissa sekä julkisin varoin myönnetyn oikeusavun osalta. Oikeusapua tullaan tarvitsemaan entistä enemmän, ja tämä lisää kustannuksia. Ongelmaksi muodostunee myös oikeusavun saatavuus, sillä riittävä ja ulkomaalaisasioihin erikoistunut oikeusapu tulisi voida taata kaikille kansainvälistä suojelua saaneille, joiden jatkoluvat ovat harkittavana.

Poissuljenta

Lakiesityksen tarkoituksena on myös laajentaa poissuljennan ja suojeluaseman lakkauttamisen perusteita, muun muassa lisäämällä yllytys ja muu osallisuus rikokseen lakkauttamisperusteiksi ja ottamalla toissijaisen suojeluaseman lakkauttamiselle uudeksi perusteeksi aihe epäillä henkilön olevan vaaraksi yhteiskunnalle tai kansalliselle turvallisuudelle.

Nyt voimassa olevan Ulkomaalaislain lain pykälien 107 ja 108 sanamuodot ovat Turvapaikanhakijoiden tuki ry:n mielestä toimivat eikä myöskään niitä ole esityksessä ehdotetun mukaisesti syytä muuttaa. On tärkeää, että kansainvälisen suojelun lakkauttamista tai peruuttamista harkittaessa yksilöllinen tutkinta tehdään mahdollisimman aikaisin yksilön oikeusturvan varmistamiseksi. Myös niissä tapauksissa, joissa kansainvälinen suojelu voidaan peruuttaa esimerkiksi erityisen törkeästä rikoksesta tai henkilön vaarallisuudesta yhteiskunnalle johtuen, on varmistettava, että tutkinnan alla olevan henkilön tilanne ja olosuhteet tulevat tosiasiallisesti selvitettyiksi, ja henkilö oikeudenmukaisesti kohdelluksi kansainvälisen suojelun osalta. Jokaisen osalta on varmistettava, ettei ehdotonta palautuskieltoa rikota. Yhteiskunnallinen vaarallisuus ja kansallinen turvallisuus tulisi määritellä laissa huolellisesti. Myös nykyisen lain osalta näiden soveltamisessa on ollut vaihtelua, eikä nyt käsillä oleva lakiesitys selkiytä tilannetta.

Tutu yhtyykin Amnesty Suomen osaston ja Pakolaisneuvonnan näkemyksiin siitä, että uusia perusteita poissuljennalle ja aseman lakkauttamiselle ei tule ulkomaalaislakiin ottaa

varsinkaan, kun osa uusista perusteista on epämääräisiä ja laaja-alaisia ja voivat johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin.

Turvapaikanhakijoiden tuki on erityisesti huolissaan myös lakiesityksessä pykälään 88 lisättävästä uudesta momentista 4. Sen mukaan toissijaista suojelua ei myönnettäisi henkilöille, jotka ovat paenneet alkuperämaastaan välttääkseen tekemistään rikoksista aiheutuvat seuraukset. Momentin soveltaminen edellyttäisi, että alkuperämaasta lähdön syynä on yksinomaan sanktioiden välttäminen, teot on tehty ennen Suomeen tuloa ja teoista, jotka eivät kuuluisi 2 tai 3 momentin soveltamisalaan, on säädetty rangaistukseksi vankeutta Suomessa. Kyseessä olisi sanamuotonsa mukaisesti toissijainen peruste poissuljennalle. Turvapaikanhakijoiden tuki pelkää, että momentilla estettäisiin mahdollisuus myöntää lupia henkilöille, jotka esimerkiksi kieltäytyvät kotimaassaan armeijasta ja sotatoimista, sillä myös Suomessa totaalkieltäytymisestä saa vankilatuomion.

Lopuksi

Lain kuvataan lisäävän turvallisuutta Turvapaikanhakijoiden tuki on asiasta eri mieltä. Epävarmuus tulevaisuudesta, jatkuva oleskelulupaprosessissa olemisen ja kotoutumisen hidastuminen eivät lisää yhteiskunnan turvallisuutta, vaan päinvastoin kasvattavat huolta, levottomuutta ja juurettomuutta. Kansainvälistä suojelua saavista vain hyvin pieni osa syyllistyy tai on syyllistynyt kansallista turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin. Lakimuutoksen tekeminen kansainväliseen suojelun lupien keston turvallisuusyistä ei ole perusteltua.

Kokonaisuutena lakimuutos näyttäytyy ideologisena toimena, joka heikentää turvapaikanhakijoiden ja kansainvälistä suojelua saaneiden juridista asemaa, oikeusturvaa ja sosiaalisia olosuhteita. Samaan aikaan se tulee lisäämään yhteiskunnalle koituvia kustannuksia. Turvapaikanhakijoiden tuki huomauttaa, että on vastuutonta politiikkaa ehdoin tahdoin lisätä sellaisten ihmisryhmien määrää Suomessa, joiden oleskelulupatilanne ja tulevaisuuden näköalat ovat epävarmoja.

Lopuksi toteamme jälleen, että ulkomaalaislakiin on tehty lukuisia yhtä jo valmiiksi monin tavoin heikossa asemassa olevaa ihmisryhmää koskettavia oikeusheikennyksiä samanaikaisesti. Lakimuutosten tarpeiden perustelu on jäänyt monilta osin epäselväksi, sillä lakiesityksissä vaikuttavuusarviot ovat yhteisvaikutusten; ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisen; yhdenvertaisuuden; lapsivaikutusten sekä yleisten yhteiskunnallisten vaikutusten näkökulmasta olleet erittäin suppeita, puutteellisesti toteutettuja tai puuttuneet kokonaan. Nähdäksemme kokonaiskuvaa näiden muutosten yhteisvaikutuksista yhteiskunnallisesti tai kyseisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen, ei enää voi olla edes lainsäätäjällä.

Veera Kaleva
Asiantuntija

Meri Korniloff
Toiminnanjohtaja

Sanna Valtonen
Puheenjohtaja